

Наталія Якимчук

доктор юридичних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Україна, Київ
n.yakymchuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4848-2323

Ганна Власова

доктор юридичних наук, професор,
ПВНЗ "Європейський університет"
Україна, Київ
vlasovaann@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5616-3904

Оксана Вайцеховська

кандидат юридичних наук,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Україна, Чернівці
o.vaytsehovska@chnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-2313-033X

Петро Цимбал

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
Національний університет фіскальної служби України
Україна, Ірпінь
tsymbal52@meta.ua
ORCID ID: 0000-0002-7244-4669

Юлія Балюк

кандидат юридичних наук,
ПВНЗ "Європейський університет"
Україна, Київ
ukmiko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7222-5493

**ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
МІСТ В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ**

Анотація. Стаття присвячена питанню міжнародної правосуб'єктності міст як субнаціональних осіб. Стрімка урбанізація міст, сучасні процеси децентралізації влади в країнах та зростання економічної глобалізації в світі обумовили збільшення самостійності субнаціональних осіб (особливо такого їх різновиду як міста). Сферою найбільшого прояву такої самостійності є економічна, в межах якої, міста під час вирішення економіко-господарських питань місцевого рівня все частіше вступають у зовнішньоекономічні відносини не тільки з зарубіжними юридичними

особами, але й з міжнародними міжурядовими організаціями та урядами зарубіжних країн. Стрімке зростання і такої зовнішньоекономічної діяльності, правовим підґрунтям якої, як правило, виступають міжнародні договори між країнами, викликало неоднозначне розуміння правового статусу субнаціональних осіб та надзвичайно актуалізувало дослідження даної проблематики в контексті визначення їх міжнародної правосуб'єктності.

В статті проаналізовані доктринальні підходи до поняття «суб'єкт міжнародного права» та критеріїв їх виокремлення з інших правових осіб, що приймають участь у відносинах з іноземним елементом. Досліджені основоположні міжнародні документи і нормативно-правові акти зарубіжних країн, що регулюють на національному рівні правовий статус територіальних громад міст як суб'єктів місцевого самоврядування і наділяють правами вступати самостійно та відповідально в транскордонні договірні відносини. Досліджуючи форми співпраці міст на регіональному та універсальному рівнях, розмежовано такі форми мережевої співпраці міст як інфраструктурні, що є факторами міжнародно-правового регулювання (спрямовані на економічну солідарність), та політичні, в яких міста виступають часто агентами міжнародних міжурядових організацій.

На підставі аналізу міжнародних документів та національних правових актів, що регулюють правовий статус субнаціональних осіб та їх відносини з суб'єктами міжнародного права, а також вітчизняної та зарубіжної доктрини міжнародної правосуб'єктності сформульовано науковий підхід до статусу міст в економічних відносинах з іноземним елементом. Визначено міста як компліментарні (субстанціональні) суб'єкти міжнародних правовідносин з особливою міжнародною правосуб'єктністю: в формально-правовій площині вони наділяються правами в зовнішньоекономічній діяльності правовими нормами національного права, якими дані відносини і регулюються; аналогічно державам міста (як і інші субнаціональні особи) є представниками публічного інтересу громад міст; в економічно-практичній площині діють як самостійні суб'єкти економічних відносин міжнародного характеру.

Проілюстровано ознаки бурхливого розвитку «міської дипломатії», яка на фоні децентралізації влади на місцях та економічної глобалізації спричинила розширення обсягу міжнародної правосуб'єктності в практиці зовнішньоекономічних відносин та обумовила поступову зміну їх міжнародної правосуб'єктності в міжнародних актах.

Ключові слова: територіальна громада, міжнародна правосуб'єктність, регулювання, місто, місцеве самоврядування

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 77

JEL Classification: K33, M38

Nataliya Yakymchuk

Doctor of Science (Law), Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Ukraine, Kyiv
n.yakymchuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4848-2323

Ganna Vlasova

Doctor of Science (Law), Professor,
European University
Ukraine, Kyiv
vlasovaann@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5616-3904

Oksana Vaitsekhovska

PhD (Law),
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Ukraine, Chernivtsi
o.vaytsehovska@chnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-2313-033X

Petro Tsymbal

Doctor of Science (Law), Professor,
National University of the Fiscal Service of Ukraine
Ukraine, Irpin
tsymbal52@meta.ua
ORCID ID: 0000-0002-7244-4669

Yuliia Baliuk

PhD (Law),
European University
Ukraine, Kyiv
ukmiko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7222-5493

**TO THE QUESTIONS OF INTERNATIONAL LEGALITY OF LOCAL COMMUNITY IN
THE INTERNATIONAL LEGAL ECONOMIC RELATIONS**

Abstract. The article is devoted to the issue of international legal personality of cities as subnational persons. The rapid urbanization of cities, modern processes of decentralization of power in the countries and the growth of economic globalization in the world have led to an increase in the autonomy of subnational individuals (especially such their kind as cities). The sphere of greatest manifestation of such independence is economic, within which, cities are increasingly entering into foreign economic relations not only with foreign legal entities, but also with international intergovernmental organizations and governments of foreign countries when solving economic and economic issues of local level. The rapid growth and such foreign economic activity, the legal basis of which, as a rule, are international treaties between the countries, has caused ambiguous understanding of the legal status of subnational persons and highly actualized the research of this problem in the context of determining their international legal personality.

The article analyzes the doctrinal approaches to the concept of "subject of international law" and the criteria for their separation from other legal entities participating

in relations with a foreign element. The basic international documents and normative legal acts of foreign countries that regulate the legal status of territorial communities of cities as subjects of local self-government and give the rights to enter into a contractual relationship on their own and in a responsible manner in a transboundary context are investigated. Exploring the forms of urban cooperation at the regional and universal levels, the following forms of networking of cities as infrastructures, which are factors of international legal regulation (aimed at economic solidarity) and political ones, in which cities often act as agents of international intergovernmental organizations, are distinguished.

Based on the analysis of international documents and national legal acts regulating the legal status of subnational persons and their relations with subjects of international law, as well as domestic and foreign doctrines of international legal personality, a scientific approach to the status of cities in economic relations with a foreign element is formulated. Cities are defined as complementary (substantive) subjects of international legal relations with a special international legal personality: in the formally-legal plane they are granted the rights in foreign economic activity by the legal norms of the national law, which these relations are regulated; similarly to the states, cities (like other subnationals) are representatives of the public interest of the communities of cities; in the economic-practical plane act as independent subjects of economic relations of an international character.

Illustrated signs of the rapid development of "city diplomacy", which, on the background of decentralization of authorities to territorial communities and economic globalization, led to the expansion of the scope of international legal personality in the practice of foreign economic relations and caused a gradual change in their international legal personality in international acts.

Keywords: territorial community, international legal personality, regulation, city, local government

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 77

JEL Classification: K33, M38

Вступ. Інтенсивне переселення людей з сільської місцевості в міста призвело до того, що починаючи з 2007 року вперше в історії більша частина людства живе в містах [Katz, Bradley 2014]. Останні п'ять десятиліть стали свідченням справжнього вибуху міст, особливо в країнах, що розвиваються. Ще в 1950 році в містах проживала одна третина населення планети, а в перспективі до 2050 року міське населення повинно скласти близько 6 млрд. людина, або дві третини всіх живих на земному шарі [Саямов]. Відбувається постійне зростання як суперфіцій, мегаполісів, міських конгломератів, які налічують 10 мільйонів і більше людей, так і активний розвиток малих та середніх міст у всьому світі.

Це дозволяє говорити про те, що міста сьогодні набувають особливого значення для всієї світової спільноти, особливо враховуючи, що географія влади зміщується, а коло акторів транскордонної дипломатії розширюється.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Європі паралельно з інтенсифікацією децентралізації влади в Європейських державах і посиленням правового статусу регіонів та муніципалітетів дають підстави робити висновок, що XXI століття буде століттям регіоналізму, демократизації та децентралізації у всьому світі [Ежевский

2008; Miśkiewicz 2009; Miśkiewicz 2016; Miśkiewicz 2018]. Незважаючи на те, що в міжнародних відносинах основну роль суб'єктів міжнародного права продовжують відігравати держави, все активніше починають проявляти себе інші, недержавні, актори, до яких відносяться суб'єкти федерації, автономії, міста (муніципалітети) та мережі міст, появу яких провокували розвиток глобальної економіки та процеси урбанізації.

В центрі уваги досліджень сьогодення – феномен міста та світової системи міст [Smith, Doel 2011].

Аналіз досліджень та постановка завдання. Фундаментальне підґрунття дослідження питання суб'єктів міжнародного права і зокрема міжнародного економічного права складають праці таких сучасних зарубіжних юристів-міжнародників, як Х. А. Барберіс, Д. Бедерман, М. Беджуї, М. Віраллі, В. Деган, Дж. Дюгард, А. Кассесе, Дж. Клабберс, Дж. Крауфорд, А. К. Ліндблом, П. Маланчук, Ф. Манн, П. Менон, Р. Мюллерсон, Е. Нейман, К. Парлетт, Р. Портманн, А. А. К. Тріндаде, Р. Хіггінс.

До числа визнаних українських дослідників питань міжнародної правосуб'єктності учасників міжнародних відносин слід віднести таких вчених, як В. Буткевич, А. Дмитрієв, В. Кононенко, Д. Кулеба, Г. Курдюков, Л. Моджорян, А. Овчаренко, В. Репецький, В. Теліпка, Л. Тимченко, Н. Шаповалова, Д. Фельдман, А. Фердросс, М. Черкес, С.В. Черниченко.

Спеціальне дослідження суб'єкта міжнародного права здійснив О. Тарасов, а питання суб'єктів міжнародного фінансового права досліджували Ю.А. Ровінський, В. І. Лісовський, В. М. Шумілов, Г. В. Петрова, Л. Л. Лазебник та інші науковці.

Окремих питань міжнародної правосуб'єктності субнаціональних утворень в своїх працях торкались такі вчені як Н.Беліні, А. Брамінті, Я. Войтерс, П. Йоэнніеми, Лін де Сміт, А. Сергуннин та інші. В останній час більш активно проводяться економічні та політологічні дослідження міста (мініципалітету) як учасника міжнародних відносин, зокрема в працях таких вчених, як Дж. Бредли, М. Доел, Е. Дробишев, Б. Катц, Е. Попов, Ю. Саямов, Р. Сміт, П. Тейлор, С. Хандрей, а також підприємств у працях Х. Джвігола [Dźwigoł 2003; Dźwigoł 2004; Dźwigoł 2005; Dźwigoł 2010; Dźwigoł 2013; Dźwigoł 2014; Dźwigoł 2015; Dźwigoł 2016] та інших. Однак спеціальні дослідження такого суб'єкта міжнародного економічного права як місто не проводилися.

Щодо зовнішньоекономічних відносин субнаціональних одиниць, то в міжнародно-правовій літературі вони не розглядалось.

Метою даної статті є визначення правового статусу територіальних громад міст в міжнародних економічних відносинах.

При дослідженні був застосований комплекс філософсько-світоглядних, спеціально-наукових і загальнонаукових методів, що дало можливість поєднати гносеологічний, соціально-філософський та міжнародно-правовий аналіз особливостей транскордонних відносин економічного характеру. За допомогою методів аналізу і синтезу в статті здійснено аналіз поняття міжнародної правосуб'єктності та визначені особливості правового статусу міст в зовнішньоекономічних відносинах. Порівняльний метод використовувався під час порівняльної характеристики правового статусу держав та субнаціональних осіб. Історико-логічний метод дозволив проаналізувати еволюцію становлення правосуб'єктності територіальних громад та розвиток

співпраці між субнаціональними особами різних країн. В свою чергу системний метод допоміг визначити місце субнаціональних осіб в сучасній системі учасників міжнародних відносин. Застосування формально-юридичного методу дозволило проаналізувати зміст міжнародних документів та внутрішньодержавних законів, якими регулюються зовнішньоекономічні відносини міст.

Результати дослідження. Міста постають перед викликами сьогодення і діють як міські лабораторії, які інтелектуально розробляють рішення для вирішення міських проблем, що часто виходять за рамки кордонів, а тому виникає необхідність формування міжміського спілкування та організаційних платформи для демократичного їх обговорення з представниками інших міст [Muggah, Zarata-Garesche 2016].

Зростаюча роль міст і місцевих влад, звичайно ж, не пройшла поза увагою ООН, під егідою якої пройшла в 1996 році Конференція ООН з питань населених пунктів, відома як Хабітад-2", під час якої держави-члени Організації Об'єднаних Націй визнали місцеву владу як важливого партнера у впровадженні в життя програм миру і розвитку планетарного масштабу " [Саямов 2004].

Проте довгий час дослідженню правового положення міст (муніципалітетів) в міжнародних правовідносинах і в світовій політиці не приділялося належної уваги, що пояснюється домінування традиційного погляду на природу міжнародних відносин.

Слід нагадати, що міста - це перші і найбільш постійні поселення людства і, можливо, найстаріші дипломатичні актори. Древні міста Месопотамії та Анатолії займалися регулярним обміном представниками для взаємного визнання та торговцями, які проводили торгові місії [Fishbone 2015]. Світовими містами визнавали Вавилон, Рим та Афіни, які були мегаполісами особливого культурно-релігійного значення з розвиненими дипломатичними відносинами.

В епоху Ренесансу потужні італійські міста Венеція та Мілан були серед перших, хто став направляти за кордон постійні дипломатичні місії та створити організовану систему дипломатичної діяльності. Найбільші міста-держави, такі як Ченду в Китаї та Венеція в Італії, відіграли величезну роль у формуванні умов торгівлі між товарами

Ганзейська (Любецька) унія, що об'єднала близько 200 вільних німецьких міст, представники яких регулярно збирались на з'їзди в Любеку для вироблення загальних правил і законів. Підтримувала і захищала торгівлю від феодалів і піратів у Північній Європі 14-17 століттях (до 1669 року). З часу підписання Вестфальського договору у 1648 році, вільні міста втрачають свою самостійність у зовнішній політиці, яка стає прерогативою держав.

Під час Віденського конгресу (1815 р.) було затверджено принципи державної централізації дипломатії, згідно з якими зовнішньополітичні питання належать передусім до компетенції національних урядів та їх міністерств закордонних справ.

З того часу міжнародна система, включаючи систему міжнародного права, була цілеспрямовано розроблена для реалізації інтересів суверенних держав.

Проте після понад 300 річної перерви міста почали проявляти все більшу активність не лише в економічних міжнародних відносинах у політичного характеру взаємодії передусім як посередники у вирішенні глобальних питань людства, а й застосовуючи існуючі форми міжнародного співробітництва та створюючи

мережі міста та транскордонні їх асоціації, приймаючи задля досягнення спільного інтересу документи та укладаючи договори, правовий зміст яких не може бути однозначно віднесений до предмету правового регулювання міжнародного приватного права.

В науці міжнародного права питання суб'єктів міжнародного права вважається основним, а сутність і природа міжнародного права є похідними від природи і сутності суб'єктів міжнародного права [Буткевич, Мицик, Задорожній 2002]. В останні десятиліття в науковій літературі триває дискусія навколо правового статусу осіб, що приймають участь у відносинах міжнародного характеру. Міжнародні організації та рухи, транснаціональні корпорації, релігійні та етнічні об'єднання здавна є учасниками зв'язків між державами і народами.

Традиційні і нетрадиційні учасники міжнародних відносин не розділені чітким кодоном. Навпаки, вони тісно взаємодіють, напрацювання і досвід міжнародного спілкуванні перших поглинаються другими і навпаки, Міжнародні організації, що створюються державами, так і їх децентралізованими публічними утвореннями (їх суб'єктами, автономіями, містами, територіальними громадами тощо) наділяються повноваженнями від імені владних органів, які представляють або населення усієї держави – народ, націю, або окремого мегаполісу – громад міст тощо. Права територіальних громад в особі їх органів взаємодіяти та основи їх самостійності (межі якої встановлені в Конституції та законі), та в межах та відповідно до встановлених повноважень одержали своє закріплення як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Це спонукає визначити правове положення міст (муніципалітетів) в міжнародних правовідносинах.

Інститут міжнародної правосуб'єктності є центральним в системі міжнародного права. Його норми шляхом закріплення юридичних можливостей (так би мовити «право на права»), допомагають вийти на суб'єктів міжнародного права, на їхні права та обов'язки, в кінцевому підсумку – на міжнародний правопорядок в цілому [Буткевич, Мицик, Задорожній 2002]. Поняття суб'єкта міжнародного публічного права насамперед вимагає чіткого розуміння більш широкого поняття "суб'єкт міжнародного права".

Кулеба Д. І. зазначає, що розробка теорії суб'єкта міжнародного права, виходячи з тих вимог, яким він має відповідати з метою забезпечення ефективного функціонування цього права та досягнення його цілей, дозволяє не тільки пояснити, а й обґрунтувати характер суб'єктів та потребу їхньої різноманітності [Кулеба 2009]. Спектр наукових поглядів щодо питання кола суб'єкта міжнародного права досить широкий – від позицій, що єдиним суб'єктом міжнародного права є виключно держава (Л. Моджорян [Моджорян 1958]), до наукових позицій, що таким суб'єктом може бути тільки індивід (Ж. Ссель).

Серед різноманіття наукових позицій щодо даного питання можна виділити найбільш поширені.

Перша група вчених визнає такими лише держави. Ця позиція вважається "догматичною", такою, що панувала до Другої світової війни.

Нагадаємо, що в 1789 році Джеремі Бентам створив термін "міжнародне право" ("international law"), яким окреслив право, що регламентує взаємні стосунки між суверенами як такими [Bentham 1970]. Він вважав, що відносини, які можуть

мати місце між окремими особами різних держав, визначаються та регулюються внутрішніми законами окремих суверенних держав. Визначення міжнародного права як права народів (націй), і відтворення такої позиції знайшло місце в постановках постійного Суду Ліги Націй, який в постанові у справі "Лотус" закріпив, що "Міжнародне право регулює відносини між незалежними державами" [Cour permanente de justice internationale 1927].

Відповідно до другого класичного підходу, якого притримується широке коло вчених, зокрема і В.М. Репецький [Репецький 2012], Н.Н. Шаповалова [Шаповалова 2004], до суб'єктів міжнародного права належать держави, нації і народи, що виборюють незалежність, державоподібні утворення та міжнародні міжурядові організації. Такий підхід є домінуючим в науковій літературі міжнародного права, відображає усталену, так би мовити, класичну доктрину. Окрему підгрупу складають вчені, які почали визнавати суб'єктами міжнародного права корінні народи, аборигенів. Так, Л. Свепсон вважає "унікальним віртуальним суб'єктом міжнародного права" корінні народи, що досягли укладання ряду міжнародних конвенцій в захист своєї прав" [Swepston 2005].

Третього підходу притримуються М. О. Баймуратов [Баймуратов 2006], Л.Д. Тимченко і В.П. Кононенко, [Тимченко, Кононенко 2012] та інші, які до суб'єктів міжнародного права загалом відносять: 1) держави, нації і народи, які виборюють незалежність, та державоподібні утворення, що володіють загальною правосуб'єктністю; 2) міжнародні міжурядові організації, що володіють галузевою правосуб'єктністю (можуть бути учасниками у певній сфері міждержавних відносин); 3) фізичні особи та міжнародні неурядові організації, що володіють спеціальною правосуб'єктністю (здатність осіб бути учасниками тільки певного кола відносин в рамках окремої галузі міжнародного права).

Більшість представників такого розширеного підходу, ділили суб'єктів міжнародного права на безпосередніх та опосередкованих. Якщо першими виступали держави, нації тощо, то другими - будь-які учасники міжнародних відносин (монархи, уряди, дипломати, консули, юридичні і фізичні особи тощо). Зокрема, Ф. Ф. Мартенс запропонував концепцію паралельних суб'єктів, коли цивілізовані держави виступали суб'єктами міжнародного права [Мартенс 1904], а фізичні і юридичні особи - суб'єктами прав у сфері міжнародних сполучень [Мартенс 1904].

На користь визнання міжнародної правосуб'єктності індивіда висловлювалися Р. Мюлерсон, Н. Захарова, Г. Ігнатенко, А. Ковлер [Ковлер 2003], О. С. Яценко та інші. Зокрема, А. Ковлер зазначає, що індивіди "вистраждали право беть визнаними суб'єктами міжнародного права, «хоч би» (що вже немало) в сфері міжнародного правосуддя" та наголошує на доцільності "домовитися про визнання особливої правосуб'єктності індивіда в міжнародному праві з тим, що в подальшому визначити риси такої "особливості"" [Ковлер 2013].

До четвертого підходу можна віднести науковців, наприклад, В. Е. Теліпко та А. С. Овчаренко [Теліпко, Овчаренко 2010], які до суб'єктів міжнародного права відносять, окрім вказаних вище, ще і субнаціональні територіальні одиниці.

П'яті представляють крайню антропоцентричну позицію і пропонують, зокрема за прикладом Ж. Сселя, називати міжнародне право «правом індивідів», які формують всесвітнє співтовариство (*société universelle*) [Scelle 1932]. Зокрема,

заперечуючи правосуб'єктність держави як таку, П. А. Покровський відносив до суб'єктів міжнародного права цілий спектр фізичних і юридичних осіб [Покровский 1912]. Із позицій сучасної йому психологічної науки обґрунтовував міжнародну правосуб'єктність людини Л. І. Петражицький [Петражицкий 1910]. Представники даного напрямку набагато випередили свій час, запропонувавши без компромісів визнати цінність міжнародно-правової особистості людини й службовий характер усіх інших соціальних інститутів.

Такий підхід є спробою розширення кола суб'єктів міжнародного права шляхом перенесення центру ваги з держави на все людство як єдиного суб'єкта міжнародного права (Л. О. Камаровський [Камаровский 1895], А. Михайловський [Михайловський 1917]).

Зазначене різноманіття наукових підходів обумовлене різним набором критеріїв, наявність яких у учасника відносин міжнародного характеру дозволяє йому мати статус суб'єкта міжнародного права. Окрім того, предметом дискусій вчених є наявність міжнародної правосуб'єктності у неурядових міжнародних організацій [Право международных организаций 2014], кількість та роль яких з кожним роком зростають, суб'єктів федерацій та автономій як субнаціональних суб'єктів [Wouters, Smet].

Не менш дискусійним є питання міжнародної правосуб'єктності субнаціональних утворень, до яких належать суб'єкти федерації в федеративних державах та територіальні громади різних адміністративно-територіальних одиниць унітарних держав, передусім міст.

Чисельні дискусії в науковому просторі навколо міжнародної правосуб'єктності різних за своєю правовою природою осіб насамперед викликані інтенсивним зростання кількості відносин з іноземним елементом за їх участю. Такі відносини, в більшості, науковці називають міжнародними, не розмежовуючи при цьому міждержавні відносини (публічно-правові) та приватноправові відносини з іноземним елементом, що обумовлює появу часто спірних наукових позицій щодо міжнародної правосуб'єктності таких правових осіб, що має бути нами враховано при визначенні правового положення міст.

Важливою в даному контексті є думка О. В. Тарасова, що розмежування соціального актора й суб'єкта права є фундаментальною методологічною засадою правової персонології. Тому, цілком слушно зауважує науковець, під час міжнародно-правових досліджень, розглядаючи соціальних акторів як носіїв правосуб'єктності, потрібно не змішувати соціологію та інші позаправові науки із правознавством [Тарасов 2014]. Дана теза не тільки є логічно вірною, а й надзвичайно важливою з методологічної точки зору, оскільки дає підстави стверджувати, що критерієм виокремлення з правових осіб, що вступають у відносини з іноземним елементом, суб'єктів міжнародного права може бути тільки правовий критерій. Більше того, оскільки всі перелічені у вищезазначених наукових підходах особи є правовими особами (їх створення здійснювалось у відповідності до права), для відокремлення суб'єктів міжнародного права від інших правових осіб необхідний міжнародно-правовий критерій. Таким критерієм в міжнародному праві є міжнародна правосуб'єктність як ознака правової особи, що надає їй статус суб'єкта міжнародного права. Різне розуміння міжнародної

правосуб'єктності, зокрема її змістовних елементів, і є причиною різних поглядів науковців.

В науковій літературі міжнародного права міститься ціла низка визначень поняття суб'єкта міжнародного права, зміст яких в повній мірі відображає елементи його міжнародної правосуб'єктності, наявність яких обов'язкова для статусу суб'єкта міжнародного права з позицій того чи іншого науковця. М. О. Баймуратов визначає суб'єкта міжнародного права як носія певних міжнародних прав і обов'язків, що виникають відповідно до загальних норм міжнародного права або розпоряджень міжнародно-правових актів [Баймуратов 2006]. Г. В. Ігнатенко та Д. І. Фельдман вказують, що суб'єктами міжнародного права можуть бути визначені утворення, що є незалежними один від одного, не підпорядковані в сфері міжнародних відносин будь-якій політичній владі, котрі мають юридичну здатність до самостійного здійснення прав і обов'язків, встановлених міжнародним правом [Международное право 1982]. С. В. Черніченко зазначає, що суб'єктом міжнародного права є носій міжнародних прав та обов'язків, виникаючих відповідно до загальних норм міжнародного права або приписів міжнародних актів. Це також особа (у збірному значенні), продовжує науковець, поведінка якої прямо регулюється міжнародним правом і яка вступає чи може вступати у міжнародні публічні (міжвладні) правовідносини [Международное право 1995]. На думку О. В. Тарасова, суб'єкт міжнародного права – це соціальний актор, який володіє якістю міжнародно-правової особистості, що виступає у формі міжнародно-правової особи, має міжнародно-правовий статус і є учасником міжнародних правовідносин [Тарасов 2014]. Основною властивістю суб'єкта міжнародного права, зазначає А. І. Дмитрієв, є його здатність до самостійних міжнародних дій, включаючи створення міжнародних норм, та незалежного здійснення прав та обов'язків, встановлених цими нормами [Дмитрієв 2000].

Серед різних наборів елементів міжнародної правосуб'єктності, на наш погляд, найбільш повно характеризує правовий статус суб'єкта міжнародного права наступний: 1) право самостійно виступати на міжнародній арені від свого імені; 2) право вступати у відносини з іншими суб'єктами міжнародного права; 3) право брати участь у створенні норм міжнародного права; 4) пряме підпорядкування нормам міжнародного права; 5) визнання суб'єкта міжнародного права як такого іншими суб'єктами міжнародного права; 6) можливість нести міжнародно-правову відповідальність тощо. В більшості вони взаємозалежні, оскільки наявність одного елементу обумовлює наявність декількох інших. В цьому контексті В. Г. Буткевич слушно зазначає, що різні визначення суб'єкта міжнародного права є не його різними ознаками, а лише різними його сторонами, і існування однієї з вказаних сторін передбачає наявність й інших [Буткевич, Мицик, Задорожній 2002].

На підставі вищезазначених елементів міжнародної правосуб'єктності суб'єкта міжнародного права, під суб'єктом міжнародного права, а відповідно і міжнародного правопорядку, пропонуємо розуміти правову особу, яка володіє самостійним правом вступати у міжнародні правовідносини від свого імені та брати участь у створенні норм міжнародного права, прямо підпорядковується нормам міжнародного права, може нести міжнародно-правову відповідальність та визнається іншими суб'єктами міжнародного права в якості суб'єкта міжнародного права.

Слід зазначити, що термін «міжнародна правосуб'єктність», який використовується в науковій літературі, в міжнародних договорах та інших документах не завжди вживається. На думку О. Ф. Висоцького в міжнародних документах застосовується термін «правоздатність» [Щіпцов, Анцелевич, Висоцький 1995]. Аналіз міжнародних актів свідчить про застосування й інших юридичних термінів, що визначають особливості правового статусу. Наприклад, в Статтях Угоди Міжнародного валютного фонду від 1945 року (стаття IX) закріплено за МВФ «повний статус юридичної особи», яка має право вступати в договірні зобов'язання, набувати рухоме і нерухоме майно, позиватись до суду та володіє імунітетами [Статті Угоди Міжнародного валютного фонду від 22.07.1944]. Стаття 45 Угоди про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку від 1990 року закріплює за Банком «повну правосуб'єктність» [Угода про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку від 25.05.1990] та містить аналогічні права та імунітети. Стаття 18 Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 1965 року закріплює за Центром «повну міжнародно-правову правосуб'єктність», а також визначає правоздатність Центру: укладати договори, набувати та володіти рухомим і нерухомим майном, встановлювати порядок здійснення процесуальних дій та закріплює відповідні імунітети [Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 1965 р.]. Отже, в міжнародних документах міжнародна правосуб'єктність позначається різними термінами, які за своїм значенням несуть однакове змістовне наповнення, оскільки перераховані за міжнародними міждержавними організаціями права і пільги в більшості збігаються незалежно від застосованого терміну. Навіть при застосуванні терміну «правоздатність», пише О. Ф. Висоцький, його поняття включає право- і дієздатність суб'єкта [Щіпцов, Анцелевич, Висоцький 1995].

В своїх наукових працях науковці часто розмежовують такі поняття як «суб'єкт міжнародного права», «суб'єкт міжнародних відносин» та «учасник міжнародних правовідносин», вкладаючи при цьому в них не завжди однаковий зміст. На думку В. Г. Буткевич, якщо суб'єкт міжнародних відносин не відповідає таким вимогам як свобода волі та здатність бути носієм прав, виконувати обов'язки та нести відповідальність за міжнародні правопорушення, то він залишається тільки суб'єктом міжнародних відносин і не може стати учасником міжнародних правовідносин [Буткевич, Мицик, Задорожній 2008].

Натомість В. М. Шуршалов, зазначає, що не всякий носій прав і обов'язків є одночасно і сувереном, і творцем норм права, і гарантом їхнього дотримання, що обумовлює існування двох різних понять - «суб'єкт міжнародного права» (творець норм права та захисник від порушень) та «суб'єкт конкретного правовідношення» (будь-яке утворення, що не має правотворчих та правозахисних здатностей) [Шуршалов 1971]. В. В. Кравченко пише, що «усякий суб'єкт міжнародних правовідносин не обов'язково повинен бути суб'єктом міжнародного права» [Кравченко 1971]. Відповідно позиція В. В. Кравченко, згідно якої суб'єкт міжнародного права володіє повною міжнародною правосуб'єктністю, відрізняється від наведеної позиції В. Г. Буткевич, згідно якої таким статусом володіє учасник міжнародних правовідносин. Стосовно даного питання абсолютно слушно зазначають Д. Фельдман та Г. Курдюков, що з точки зору загальної теорії

права неможливим є, щоб особа була суб'єктом правовідносин, не будучи при цьому суб'єктом права, оскільки кожні правовідносини – це конкретна реалізація прав і обов'язків, які належать суб'єктові права. Тому, для того щоб стати суб'єктом правовідносин, треба, в першу чергу, бути суб'єктом права [Фельдман, Курдюков 1974].

Перед тим як виокремити з низки учасників, що вступають у міжнародні відносини саме суб'єктів міжнародного права, слід зазначити, що в міжнародному праві відсутній зразок або прототип, за яким можна заздалегідь визначити суб'єкта міжнародного права. На даному положенні ґрунтується міжнародно-правова персонологія як наука про міжнародно-правову особистість і різні форми її прояву [Тарасов 2010]. В межах загальної правової персонології виділяють такі три види правових осіб - фізичні, юридичні і суверенні особи, що є прийнятним і застосовним до міжнародного права [Тарасов 2014]. На специфіку функціонування правових осіб в міжнародному просторі накладають свій відбиток особливості міжнародного права, серед яких найважливішими є децентралізація, самоорганізація, відкритість і плюралізм [Voina-Motoc 2006].

Для з'ясування питання наявності правосуб'єктності у територіальних громадах міст спробуємо з'ясувати чи задовольняє сучасне їх правове положення зазначеним критеріям правосуб'єктності.

Важливим правовим аспектом, так би мовити, наріжним каменем, що характеризує правову природу суб'єкта права та майже повністю пояснює наявність тих чи інших елементів його міжнародної правосуб'єктності, є системне походження, тобто первинна приналежність суб'єкта до тієї чи іншої правової системи.

В кожній державі залежно від особливостей її політико-територіального та адміністративного устрою, форми державного правління та політичного режиму, історичних, національних, географічних та інших особливостей місцеве самоврядування має специфічну форму та назву [Погорілко, Федоренко 2012]. Для окреслення місцевих органів публічного управління та місцевих громад в різних країнах застосовуються різні найменування (графство, префектура, район, місто, населений пункт, округ, уїзд, муніципалітет, громада, територіальна громада село тощо). Місцеві громади та створені ними відповідно до закону органи влади існують як в міських, так і в сільських районах. Повноваження суб'єктів місцевої влади (місцевого самоврядування) покладені на них відповідно до законів або підзаконних нормативно-правових актів, якими їм делегуються державою певні повноваження органів держави на засадах субсидіарності.

Публічне управління на місцевому рівні може здійснюватися не лише органами місцевого самоврядування (наприклад, муніципалітетами), а й місцевими органами державного управління; перші обираються безпосередньо місцевим населенням і володіють широкою самостійністю, яка переважно гарантується на конституційному рівні (наприклад, ст. 7 Конституції України), в той час як другі виступають підпорядкованими агентами органів державної влади більш високого рівня і їх посадові особи призначаються.

Право вступати у відносини з іноземним елементом обумовлено реалізацією таких двох елементів правового статусу територіальних громад міст, як субнаціональних осіб, що закріплені на національному рівні,:

1) матеріально-фінансова самостійність, закріплена в конституційних положеннях і відповідно до якої територіальні громади є самостійними власниками та мають власне, відокремлене від державного, майно (наприклад на праві республіканської, комунальної чи муніципальної власності) та відповідно власні фінансові кошти;

2) правова самостійність, завдяки якій субнаціональні особи мають власні повноваження, визначені національним законодавством, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність. В конституціях зарубіжних держав правова самостійність субнаціональних осіб закріплюється в різному обсязі. В конституціях країн з федеративним державним устроєм за субнаціональними особами закріплюється, окрім вищезазначеного, ще і право укладати договори з іноземними контрагентами. Наприклад, в статті 16 Конституції Австрії зазначається, що «у питаннях свого відання землі можуть укладати публічні договори з прикордонними з Австрією державами та їх складовими частинами» [Конституция Австрийской Республики от 10 ноября 1920], а стаття 32 Основного закону ФРН зазначає, що «в рамках своєї законодавчої компетенції землі можуть зі згоди Федерального уряду укладати договори з іноземними державами» [Основной закон Федеративной Республики Германии, 23 мая 1949]. Конституції унітарних країн подібних правових положень не містять. В переважній більшості конституції: 1) або взагалі не регламентують правовий статус адміністративно-територіальних одиниць (Конституція Грузії, Конституція Литви); 2) або визначають тільки основи місцевого самоврядування в країні, а стосовно більш детальної регламентації правового статусу одиниць самоврядування закріплюють відсилку до національного законодавства (стаття 146 Конституції України); 3) іноді встановлюють їх право вступати та співпрацювати з міжнародними об'єднаннями локальних та регіональних співтовариств у відповідності до національного законодавства (стаття 172 Конституції Польщі).

Зближення підходів до визначення національним правом засад місцевого самоврядування здійснюється, зокрема в Європі на підставі Європейської хартії місцевого самоврядування, що прийнята Радою Європи 15 жовтня 1985 року і відкрита для ратифікації її членами, де в ст. 3 закріплено, що «Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення», а в ст. 10 закріплено, що «органи місцевого самоврядування мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з органами місцевого самоврядування інших держав» [Європейська хартія місцевого самоврядування, Рада Європи 15 жовтня 1985 року].

Були прийняті і інші основоположні документи, присвячені містам. Окремі з них були розроблені Конгресом місцевих і регіональних влади Ради Європи, інші підготовлені Комітетом Міністрів Ради Європи, Європейського Союзу [Лейпцигская хартія об устійчивом развитии европейских городов 2007], Організацією Об'єднаних Націй [Резолюция S-25/2 - Декларация о городах и других населенных пунктах в новом тысячелетии 2001]. або громадянським суспільством та асоціаціями місцевих органів влади [Хартія европейских городов

в поддержку устойчивого развития, так называемая Ольборгская хартия (1994 год) и обязательства, принятые в Ольборге (2004 год)].

До основних форм міжнародної взаємодії та солідарності міст можна віднести наступні. По-перше, це двосторонні форми, такі як:

а) інститут міст-близнюків ('twinning'), хоч перші офіційні відносини міст "близнюків" розпочалися в 1920 році, інститут отримав поширення в повоєнний період між містами Великобританії, Германії, Франції та Італії [Handley, Susan 2006];

в) інститут міст-побратимів, що розпочався з часів другої світової війни для взаємної допомоги та обміну досвідом відбудови міст, проте на сьогодні побратими – це міста, між якими укладені угоди про побратимські відносини та між якими встановлено постійні дружні зв'язки для взаємного ознайомлення з життям, історією та культурою з метою досягнення кращого взаєморозуміння, зміцнення співпраці та дружби, а також обміну досвідом у вирішенні аналогічних проблем, що стоять перед міською владою та організаціями. Угода включає в себе пункти про розвиток економічного, соціального, культурного, освітнього, спортивного співробітництва [Попов 2015]. Взаємодія міст-побратимів призвела до створення в 1967 році Всесвітньої федерації поріднених міст (ВФПМ), штаб-квартира якої, перебуває в Парижі, яка сприяє розробці та реалізації загальних програм проти дитячої наркоманії та інших соціальних проектів, а також реалізація програм з галузі культури, та об'єднує понад 500 міст. Загалом у русі міст побратимів беруть участь більше 2500 міст зі 134 країн [Саямов].

Слід відзначити, що договір між містами побратимами чи Twinning - неформальна форма, яка вказує на взаємні наміри та добру волю, але які не тягне за собою юридично обов'язкову угоду. Основна мета Twinning-угоди полягає у наданні можливості для укладання контракту на якомога ширшому рівні з місцевими громадами інших країн.

Друга форма – формування міжміських мереж, де групи муніципалітетів пов'язують себе з різними програмами, зокрема дослідження та навчання, інформація та технології, обмін досвідом, розвиток менеджменту, координовані дії на спільні проблеми, економічне співробітництво

Мережі набувають різних форм: 1) є формальними або менш формальними; 2) мають дуже широке членство або вони можуть складатися з невеликої кількості членів; 3) можуть задіяти високий рівень дипломатії та обмін персоналом або вони можуть функціонувати, використовуючи електронні комунікації.

Деякі мережі включають міста та міста з певними спільними функціями, які співпрацюють з низки питань. До мереж можна віднести зокрема такі як, "Здорові міста", Конференція мерів міст міжнародної організації «Європейські міста проти наркотиків», Європейська коаліція міст проти расизму, щ обула створена за пропозицією ЮНЕКО в 2004 році, Міжнародний Чорноморський клуб, існуючий в Одесі з 1992 року, що об'єднує 26 міст дев'яти держав Чорноморського басейну, а також Лігу історичних міст, що функціонує в Кіото (Японія).

Ці мережі також ініціюються та фінансуються кількома способами: 1) самими муніципалітетами; 2) муніципальними об'єднаннями; 3) ООН та інші міжнародними установами; 4) недержавними організаціями та науковими установами [Rooyen, Enslin 2008].

Так, в Другій Хартії міст зазначається, що взаємодія між містами посилюється на міжнародному рівні і ця солідарність, яка поширюється паралельно з процесами глобалізації, здійснюється у формі справжньої "дипломатії міст", окрім того зазначається, що Конгрес регіональних та місцевих влад Ради Європи "вітає ці інакші форми солідарності ..., які сприяють створенню більш збалансованого та більш солідарного світу." [Европейская хартия городов II. Манифест новой урбанистики. Принята Конгрессом в ходе его 15-ой Пленарной сессии 29 мая 2008 г. в Страсбурге].

До глобальних політичних мереж, за критеріями, що окреслені П. Тейлором, належать [Taylor 2005]:

1) глобальна дипломатична мережа міст, яка будується на солідарності дипломатичних представництв, дипломатії міст;

2) глобальні мережі міст, які створюються при сприянні структур ООН (структури ООН обмінюються інформацією, ресурсами та знаннями, зв'язуючи в єдину мережу міста, в якій вони працюють, зокрема у сфері охорони здоров'я, захисту прав людини, допомоги країнам, що розвиваються тощо, діяльність у сфері охорони здоров'я, захисту прав людини, допомоги, що розвивається країнам та ін. Структури ООН обмінюються інформацією, ресурсами та знаннями, зв'язуючи в єдину мережу міста, в якій вони працюють);

3) регіональні та глобальні мережі міст, які вибудовані в результаті взаємодії транснаціональних неурядових організацій, зокрема, такі як Міжнародний союз місцевих влад (IULA) та Організація Об'єднаних міст (ОТО), які в подальшому сформували групи G4, які разом з кількома регіональними асоціаціями (Eurocities, Союз африканських міст, Організація арабських міст, Citynet та представники муніципальних асоціацій Північної та Латинської Америки) заснували G4 + [Rooyen 2008], що в подальшому призвело до створення Всесвітньої організації "Об'єднані міста і місцеві влади" до якої приєдналася Всесвітня асоціація крупних метрополій "Метрополіс".

Договірні документи, що приймають такі неурядові міжнародні організації в результаті солідарної роботи представників міст мають характер "м'якого права".

Останнім часом ми стаємо свідками укладання угод містами не лише між собою, в межах міжнародних неурядових організацій, а програмних документів з міжнародними урядовими організаціями, де прикладом може слугувати Меморандумів про співробітництво між Москвою та Міжнародним дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) і ЮНЕСКО [Саямов].

На необхідність розмежування сфер відносин, в які вступають передусім міста в міжнародних відносинах, на економічні та політичні, так і організаційних мереж міст на інфраструктурні і активні звертають увагу ряд вчених. Так Е. Г. Дробішев зазначає, що інфраструктурні мережі є похідними і залежними від світових економічних і політичних потреб (є факторами), а мережі активного (політичного, публічного) типу створюють з метою досягнення конкретних цілей і завдань та націлені на посилення позицій міст-членів щодо інших учасників міжнародних відносин. Він доводить, що активні (політичні) мережі володіють ознаками акторів міжнародних відносин. Загалом такі політичні мережі володіють характеристиками як факторів, так і суб'єктів МО (акторів), що дозволяють віднести їх до проміжного типу активно-пасивних учасників – агентів МО [Дробішев 2014].

Визнання територіальних громад міст як учасників міжнародних відносин, що володіють окресленою законом владною компетенцією, певною самостійністю та правом виступати від власного імені, дає можливість поставити питання про те до якої групи суб'єктів вони можуть бути віднесені.

На думку О. В. Тарасова, відповідно виділяють оригінальні та комплементарні (факультативні) особи [Тарасов 2014].

До оригінальних міжнародно-правових осіб відносять ті суб'єкти, які первинно виникають у межах міжнародно-правової системи як міжнародні соціальні актори. Вони отримують персонативну форму міжнародно-правової особи і безпосередньо підпадають під пряму дію норм міжнародного права [Тарасов 2014]. Для оригінальних суб'єктів міжнародного права здійснення міжнародно-правової діяльності є основною функцією. До таких суб'єктів належать держави, нації і народи, що виборюють незалежність, державоподібні утворення та міжнародні міжурядові організації. Вказані суб'єкти виникають відповідно до загальних норм міжнародного права, незалежні у сфері міжнародних відносин від будь-якої політичної влади, мають право вступати у міжнародні відносини з іншими суб'єктами міжнародного права та прямо підпорядковані нормам міжнародного права. Віднесення цих правових осіб до кола суб'єктів міжнародного права є домінуючою позицією в науці міжнародного права. Проте, правовий статус в міжнародному правовому полі держав, націй і народів, що виборюють незалежність, державоподібних утворень та міжнародних міжурядових організацій різниться.

Комплементарні (факультативні) суб'єкти первинно виникають в межах певної національної правової системи, отримують там персонативну форму національно-правової особи, безпосередньо підпадають під дію норм національного права і тільки в тому випадку, якщо національно-правова система допускає вихід подібних національно-правових осіб на міжнародно-правовий рівень, можливе встановлення з ними міжнародно-правової комунікації [Тарасов 2014]. Це обумовлює відсутність самостійності таких суб'єктів. Для них участь у відносинах міжнародного характеру не є основною, оскільки всі ці особи можуть за весь час свого існування так і не стати учасниками відносин міжнародного характеру. Участь в такого роду відносинах для них є доповненням до їх основної національно-правової діяльності. Це дає підстави для висновку, що в міжнародному правопорядку правовий статус комплементарних суб'єктів, до яких належать субнаціональні територіальні одиниці, приватні юридичні особи, фізичні особи, в міжнародному правопорядку суттєво відрізняється від правового статусу оригінальних суб'єктів.

Розмежування сфер компетенції між державою та суб'єктами місцевого самоврядування призвело до того, що другі маючи права вступати у транскордонні відносини в межах встановленої компетенції сформували нові види та форми таких міжнародних відносин.

Сергуннін А. та Йоэнніеми П. підкреслюючи парадоксальність їх транскордонної взаємодії заявляють, що «субнаціональні суб'єкти взагалі не прагнуть застосовувати і копіювати принципи та характеристики відносин між державами. Вони не виступають від імені держави, але звичайно роблять це за власним вибором», а «парадоксальність означає міжнародну діяльність субнаціональних та недержавних суб'єктів, які мають обмежені можливості - з точки зору ресурсів

та юридичних повноважень - у зовнішній політиці» [Arbitral award of 26 July 1875 in United States v Colombia, Recueil des Arbitrages Internationaux 1954].

Міжнародні зв'язки міст обумовлені наступними викликами: 1) зростаюча інтернаціоналізація економічного, політичного та культурного життя; 2) стрімка зміна глобальної економіки, яка має значний вплив на місцеві економіки; 3) досягнення мети утвердження прав людини, мирного розвитку, збільшення туристичної привабливості, запровадження інструментів "розумного міста" (smart city) та обмін позитивним досвідом; 4) необхідність ефективного вирішення таких основних міських проблем, як бідність, безробіття, екологічний спад, брак належного житла та насильства тощо.

Важливо відмітити, що формується так звана "паралельна дипломатія", до якої держави та міжнародні міжурядові організації ставляться поблажливо, оскільки в таких формах взаємодії субнаціональні утворення шукаючи шляхи вирішення дилем урбанізації часто діють реалізуючи цілі зовнішньої політики власної держави.

Сучасна глобалізація економіки спричинила появу відносин між державами (або міжнародними міжурядовими організаціями) та компліментарними правовими особами, чисельність і поширеність яких неухильно зростає. Це призвело до переосмислення окремими науковцями правового статусу комплементарних осіб в міжнародному праві, в результаті чого в науці міжнародного права виникла дискусія, яка триває досі.

Ступінь самоврядності, яким користуються місцеві органи влади, можна розглядати як ключовий елемент представницької демократії [Роль местных органов власти в поощрении и защите прав человека - итоговый доклад Консультативного комитета Совета по правам человека. Доклад на тридцатой сессии Совета по правам Человека Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций 2015], проте "незалежність місцевих органів влади повинна мати чітко креслені законом кордони, і повинні існувати механізми перевірки законності їх дій" [Роль местных органов власти в поощрении и защите прав человека - итоговый доклад Консультативного комитета Совета по правам человека. Доклад на тридцатой сессии Совета по правам Человека Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций 2015]. Незаконні дії будь-яких органів державної влади, включаючи місцеві органи управління, приписуються державі, навіть якщо вони суперечать національним законам і підзаконним актам. Це розуміння впливає безпосередньо з принципу, що містяться в статті 27 Віденської конвенції про міжнародні договори, згідно з якою держава-учасник не може посилатися на положення свого внутрішнього права як виправдання для невиконання ним договору [Arbitral award of 26 July 1875 in United States v Colombia 1954].

Щоправда є випадки, коли держава звертаючи увагу на розмежування владної компетенції за національним правом прагнула уникнути відповідальності за порушення міжнародного зобов'язання. Класичний прикладом є справа Монтіжу, в якій вимога Федеральної держави Колумбії про те, що вона не несе відповідальності за несанкціоноване вилучення американського комерційного судна його конституційним штатом Панама був відхилений арбітром [Case C-302/97 Konle v Austria [1999] ECR I-3099, para. 62.; Case 69/81 Commission v Belgium [1982]

ECR 153, para. 5 ; Case C-323/96 Commission v Belgium [1998] ECR I-5063, paras. 40-42; Case C-326/97 Commission v Belgium [1998] ECR I-6107].

Традиційно вважається, що виключно держава як публічне утворення є суб'єктом міжнародної відповідальності. Тому аргументи, що базуються на внутрішніх федеративних принципах чи розмежуванні компетенцій з суб'єктами місцевого самоврядування систематично судами відкидаються, зокрема Європейським судом, який недавно стверджував, що «держава-член не може [...] посилатися на розподіл повноважень та обов'язків між органами, які існують у його національному праві, щоб звільнити себе від відповідальності на цій основі» [Case C-302/97 Konle v Austria [1999] ECR I-3099, para. 62.; Case 69/81 Commission v Belgium [1982] ECR 153, para. 5 ; Case C-323/96 Commission v Belgium [1998] ECR I-5063, paras. 40-42; Case C-326/97 Commission v Belgium [1998] ECR I-6107].

В окремих випадках суд визнає субнаціональне утворення співвідповідачем. Так, широковідомою стала справа Лагранда, за результатами розгляду якої Міжнародний суд, і виніс рішення проти самих Сполучених Штатів, в якому міститься припис, що губернатор штату Арізона зобов'язаний діяти відповідно до міжнародних зобов'язань Сполучених Штатів. Стаття 34 (1) Статуту Суду не дозволяє пред'явити судові рішення щодо будь-якої іншої організації, крім держави. Аналогічно, Європейська комісія або інші держави-члени ЄС можуть висувати претензії тільки щодо держави-члена, якщо федеративний орган останнього здійснює порушення законодавства ЄС (статті 226 та 227 Договору ЄС, відповідно). Це внутрішнє питання - чи залучається відповідно до національного законодавства державою федеративні органи чи органи місцевого самоврядування до виконання судового рішення.

Тому в науці є висловлювання, що правила міжнародної відповідальності повинні бути відповідним чином адаптованими до глобальних процесів, що відбуваються в світі [The legal position of federal states and their federated in international relations]. Ян Вутерс та Лейн Де Сміт припускають [Wouters, Smet], що може мати місце інститут спільної відповідальності держави та субнаціонального утворення, оскільки прийняття цього рішення дасть змогу третім державам діяти безпосередньо проти сторони, з якою вони уклали договір, і буде відповідати за федеративне утворення, і це може допомогти покласти кінець нинішній ситуації безсилля федеральної держави.

Щодо права звертатися до судів міжнародної юрисдикції субнаціональних утворень, зокрема, Європейський суд і Суд першої інстанції в декількох випадках заявили, що, якщо вони мають правосуб'єктність за внутрішнім законодавством, їх можна розглядати як юридичну особу і тому вони мають право висувати процес анулювання спірного акту в Суді першої інстанції за умов, що акт має пряме і індивідуальне відношення до них [Court of Justice, Case 222/83 Municipality of Differdange v Commission [1984] ECR 2889, para. 9; Case C- 298/89 Gibraltar v Council [1993] ECR I-3605, para. 14; Order of 21 March 1997 in Case C-95/97 Région Wallonne v Commission [1997] ECR I-1787, para. 6; Case C-180.97 Regione Toscana v Commission [1997] ECR I-5245, paras. 6-8; Court of First Instance, Case T-214/95 Vlaams Gewest v Commission [1998] ECR II- 717, para. 28; Order of 16 June 1998 in Case T-238/97 Comunidad Autónoma de Cantabria v Council [1998] ECR II-2271, paras. 42-43].

Висновки. На сьогодні є підстави говорити про наявність ознак міжнародної правосуб'єктності не лише у суб'єктів федерацій, а й у територіальних громад, серед яких центральне місце займають міста (муніципалітети). До таких висновків наштовхує той факт, що вони можуть вступати у відносини з міжнародними міжурядовими організаціями, іноземними державами, іноземними субнаціональними особами та іноземними приватними особами з приводу різних питань від власного імені.

Можна стверджувати про наявність у міст як територіальних громад, які є одним із видів субнаціональних утворень, міжнародної правосуб'єктності комплементарних суб'єктів міжнародного права, які можуть діяти в міжнародних відносинах від власного імені, укладати міжнародні договори та утворювати асоціації і міжнародні неурядові організації, і взаємодіючи створювати норми «м'якого» міжнародного права, а також бути активними суб'єктами міжнародно-правової відповідальності.

Проте, при вступі міст як комплементарних (субстанціональних) суб'єктів міжнародного права в міжнародні відносини з суб'єктами між собою та з утвореними ними організаціями міжнародного права, виникає проблема співвідношення національних правових систем, які неоднаково регулюють межі самостійності в міжнародних відносинах та по різному розмежовують компетенцію між центром, регіоном та територіальною громадою міста, що спричиняє труднощі правового регулювання як статусу цих осіб, так і відносин між ними в цілому.

Міжнародні відносини міст та регіонів стають стабілізованим явищем, що відтворює сучасний еволюційний процес, який для держав сформував додаткове «вікно можливостей» [Bellini & Bramanti 2008] вирішення глобальних питань людства. Бурхливий розвиток «міської дипломатії», тенденції до регіоналізація, децентралізація, глобалізація економіки та урбанізація суспільства все гостріше будуть ставити питання про визнання за містами на міжнародному рівні все більшого обсягу прав і обов'язків та посилення їх міжнародної правосуб'єктності.

Література

- Баймуратов, М. О. (2006). *Міжнародне право*: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 424с. – С.47-49.
- Баймуратов, М. О. (2006). *Міжнародне право*: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 424с. – С.46.
- Буткевич, В. Г., Мицик, В. В. & Задорожній, О. В. (2002). *Міжнародне право. Основи теорії*: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 608 с.
- Дмитрієв, А. І. (2000). *Міжнародне публічне право*: Навч посібник / А.І. Дмитрієв, В.І. Муравйов; відп. ред. Ю.С.Шемшученко, Л.В.Губерський. – К.: Юрінком Інтер, 640с.- С.102 .
- Дробышев, Е. Г. (2014). Роль глобальных сетей городов в мировой политике // *Человек. Сообщество. Управление*, No1. URL: http://chsu.kubsu.ru/arhiv/2014_1/2014_1_Dovbish.pdf
- Европейская хартия городов II. Манифест новой урбанистики. Принята Конгрессом в ходе его 15-ой Пленарной сессии 29 мая 2008 г. в Страсбурге.* URL: http://vap.kg/upload/file/EuropeanCharter_Cities.pdf
- Ежевский, Д. О. (2008). Местное самоуправление Португалии: взаимодействие с наднациональными структурами // *Административное и муниципальное право*, № 1.

- URL: https://www.yabloko.ru/municipal/library/Mestnoe_samoupravlenie_Portugalii_vzaimodejstvie_s_nadnacionalnymi_strukturami
- Європейська хартія місцевого самоврядування*, Рада євтори 15 жовтня 1985 року, м. Страсбург.
URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
- 3 привітання Генерального секретаря ООН К. Аннана III Міжнародної конференції міст світу, Москва, 2004. Див: Саямов Юрий, Дипломатия городов // *Международная жизнь*, № 9 - с. 129-145. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1574>
- Камаровский, Л. А. (1895). *Основные вопросы науки международного права* [Текст] / М. : Тип. О-ва распространения полезных книг, 166 с., С. 6
- Ковлер, А. И. (2003). Проблемы международного права в решениях Европейского суда по правам человека (международная правосубъектность индивида и иммунитет государства) // *Российский ежегодник международного права*. – СПб., С. 299–306;
- Ковлер, А. И. (2006). Международная правосубъектность индивида: продолжение дискуссии // *Международное право XXI века. К 80-летию И. И. Лукашука*. – К.
- Ковлер, А. (2013). Индивид как субъект международного права (возвращение к дискуссии) // *Международное право*. – № 1. – С. 51.
- Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 1965 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060
- Конституция Австрийской Республики от 10 ноября 1920 года* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://worldconstitutions.ru/?p=160>
- Кравченко, В. В. (1973). Советские организации как субъекты международных отношений // *Сов. государство и право*. – М., № 5. – С. 86.
- Кулеба, Д. (2010). Міжнародна правосуб'єктність: теорія і перспективи // *Альманах международного права*. - Вип.2. - С. 70-83. - С.71.
- Лейпцигская хартия об устойчивом развитии европейских городов (2007 год); Территориальная повестка дня Европейского Союза (2007 год)*
- Мартенс, Ф. Ф. (1904). *Современное международное право цивилизованных народов* [Текст]: в 2 т. / Ф. Ф. Мартенс. – 5-е изд., доп. и испр. – СПб. : Тип. А. Бенке, Т. 1. – 468 с. - С. 238-239.
- Международное право (1995)*. : Учебник / Отв.ред. Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов. – М.: Междунар. отношения, С. 57.
- Международное право (1982)*. : Учебник / Под ред. Г.И. Тункина. – М.: Юрид.лит., С.81.
- Михайловский, А. (1917). *Верховенство человечества и международный парламент* [Текст] / Орел : Электр. тип. М. Л. Миркина, 68 с., С. 5-6, 12.
- Міжнародне публічне право (2012)*. підручник / [В.М. Репецький]; за ред. проф. В.М.Корецького; Львів.нац.ун-т ім.Івана Франка, ф-т міжнар. Відносин. – 2-е вид., стер. – К.: Знання, 473 с.
- Моджорян, Л. А. (1958). *Субъекты международного права*. Гос. изд. юрид. литературы, Москва, 157 с.
- Основной закон Федеративной Республики Германии, 23 мая 1949* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&object=translation&l=ru
- Петражицкии, Л. И. (1910). *Теория права и государства в связи с теорией нравственности в 2т.* / 2-е изд. – СПб., Т.2. – с. 319-758.
- Погорілко, В. Ф. & Федоренко, В. Л. (2012). *Конституційне право України: Підручник* / за заг. Ред. В. Л. Федоренка. – 4-е вид., перероб. І доопр.; передмова проф. В. М. Шаповала. – к.: 727 с.

- Покровский, П. А. (1912). *К вопросу о субъектах международного права* [Текст] // Отдельный оттиск из «Известий Министерства Иностранных Дел». Кн. 6. – СПб. : Тип. В. Киршбаума, 1912. – 34 с.
- Попов, Е. С. (2015). Институт городов обратимов в международных отношениях АТР на примере города Владивостока // *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. – № 8 (часть 2) – С. 390-393. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=7108>
- Право международных организаций* (2014). : учебник для бакалавриата и магистратуры / под ред. А. Х. Абашидзе. – М. : Издательство Юрайт, 2014. – 687 с. – С. 347-355. URL: http://urss.ru/PDF/add_ru/185876-1.pdf
- Резолюция S-25/2 – Декларация о городах и других населенных пунктах в новом тысячелетии (2001). ООН.; Резолюция 21/3 о руководящих принципах децентрализации и укреплении местных органов власти (2007 год), ООН-ХАБИТАТ
- Роль местных органов власти в поощрении и защите прав человека – итоговый доклад Консультативного комитета Совета по правам человека. Доклад на тридцатой сессии Совета по правам Человека Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций. 7 августа 2015 г. / A/HRC/30/49.* – п. 12. – С. 3
- Саямов, Ю. Дипломатия городов // *Международная жизнь*, № 9 – с. 129-145. URL: <https://inter-affairs.ru/jauthor/material/1574>
- Статті Угоди Міжнародного валютного фонду від 22.07.1944* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_921/page.
- Тарасов, О. В. (2010). Персоноцентризм як метод міжнародно-правової персонології [Текст] // *Проблеми законності*. – Вип. 110. – С. 166-172.
- Тарасов, О. В. (2014). *Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві* [Текст]: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.11 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. - Харків, 2014. – С.215
- Теліпко, В. Е. & Овчаренко, А. С. (2010). *Міжнародне публічне право: Навч. посіб.* / За заг. ред. Теліпко В. Е. – К.: Центр учбової літератури, 608 с. – С. 71.
- Тимченко, Л. Д. & Кононенко, В. П. (2012). *Міжнародне право. Навчальний посібник*. – К.: Знання, 631с.
- Угода про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку від 25.05.1990* // Режим доступу – [електронний ресурс]: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_062
- Фельдман, Д. И. & Курдюков, Г. И. (1974). *Основные тенденции развития международной правосубъектности*. – Казань: Издательство Казанского университета, С.14-27 (90 с.
- Хартия европейских городов в поддержку устойчивого развития, так называемая Ольборгская хартия (1994 год) и обязательства, принятые в Ольборге (2004 год)*.
- Шаповалова, Н. Н. (2004). *Международное право / Московская финансово-промышленная академия*. – М., 120 с.
- Шуршалов, В. М. (1971). *Международные правоотношения*. – М.: Международные отношения, 240 с. – С.56.
- Щіпцов, О. А, Анцелевич, Г. О. & Висоцький, О. Ф. (1995). *Сучасне міжнародне морське право і практика його застосування Україною: Наукове видання*. – К.: „Наукова думка“, 342 с. – С.328.
- Aaron Fishbone (2015). *A Study of the Offices of International Affairs in Europe and the USA. Municipal Foreign Affairs 2014-2015 Robert Bosch Foundation Fellow September 2015*. URL: <https://www.boschalumni.org/wp-content/uploads/2016/03/Fishbone-1.pdf>

- Arbitral award of 26 July 1875 in United States v Colombia*, Recueil des Arbitrages Internationaux (1954), III, 674.
- Bellini, N. & Bramanti, A. (2008). "Sustainable Glocalization": A Framework to Analyze the International Relations of Local and Regional Governments." February 2008: P4. <http://www.certet.unibocconi.it/wps/wcm/connect/07fdb9004cadb932a4fbfc0f7bdc7be0/wp14.pdf?MOD=AJPERES&useDefaultText=0&useDefaultDesc=0>
- Bentham, J. (1970). *An introduction to the principles of morals and legisla.* - TłoN 6 (J. Burns & H.L.A. Hart eds. 1970). Id at296.
- Case C-302/97 *Konle v Austria* [1999] ECR I-3099, para. 62.; Case 69/81 *Commission v Belgium* [1982] ECR 153, para. 5 ; Case C-323/96 *Commission v Belgium* [1998] ECR I-5063, paras. 40-42; Case C-326/97 *Commission v Belgium* [1998] ECR I-6107, paras. 6-7.
- Cour permanente de justice internationale. Arrêt du 27 septembre 1927. Affaire du «Lotus» // Rec. C.P.J.I. – Série A. – No 10. – P. 18.*
- Court of Justice, Case 222/83 Municipality of Differdange v Commission* [1984] ECR 2889, para. 9; Case C- 298/89 *Gibraltar v Council* [1993] ECR I-3605, para. 14; Order of 21 March 1997 in Case C-95/97 *Région Wallonne v Commission* [1997] ECR I-1787, para. 6; Case C-180.97 *Regione Toscana v Commission* [1997] ECR I-5245, paras. 6-8; Court of First Instance, Case T-214/95 *Vlaams Gewest v Commission* [1998] ECR II- 717, para. 28; Order of 16 June 1998 in Case T-238/97 *Comunidad Autónoma de Cantabria v Council* [1998] ECR II-2271, paras. 42-43.
- Dźwigoł, H. (2003). Controlling jako instrument wspomagający zarządzanie przedsiębiorstwem w procesie zmian. *Wiadomości Górnicze*, 11, 488-495.
- Dźwigoł, H. (2004). Zmiana jako warunek restrukturyzacji przedsiębiorstwa. *Wiadomości Górnicze*, 4, 171-172.
- Dźwigoł, H. (2005). Projektowanie modelu organizacyjnego przedsiębiorstwa przyszłości. In J. Pyka (Ed.), *Nowoczesność przemysłu i usług. Współczesne koncepcje i metody zarządzania przedsiębiorstwami* (pp. 239-249). Katowice: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2010). *Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2013). *Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach XXI wieku*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 70, 93-104. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Oxford: Alpha Science International Ltd.
- Dźwigoł, H. (2016). Modelling of restructuring process. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 99, 89-106.
- Handley, S. (2006). *Take Your Partners: The Local Authority Handbook on International Partnerships. LGIB International Reports Number 10*. London: Local Government International Bureau, 2006. P4. http://lymingtontwinning.weebly.com/uploads/6/7/5/2/6752968/take_your_partners.pdf
- Katz, B. & Bradley, J. (2014). *Metropolitan Revolution*. Washington: The Brookings Institution Press.
- Miśkiewicz, R. (2018). The Importance of Knowledge Transfer on the Energy Market. *Polityka Energetyczna*, 21(2), 49-62. <http://dx.doi.org/10.24425%2F122774>

- Miśkiewicz, R. (2016). Problem oceny struktur organizacyjnych w kontekście ich podobieństwa [Assessing the Problem of Organisational Structures in the Context of Their Similarities]. *Organizacja i Zarządzanie: kwartalnik naukowy*, 1, 83-99. [in Polish]
- Miśkiewicz, R. (2009). Wykorzystanie podobieństwa struktur organizacyjnych w procesie przekształcania organizacji przedsiębiorstw [The Utilization of Organizations Structure Similarity in a Process of Company Organization Transformation Process]. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 1(12), 77-87. [in Polish]
- Muggah, R. & Zapata-Garesche, E. (2016). *How cities are rewiring international affairs*. 03 August 2016. URL: <https://www.devex.com/news/how-cities-are-rewiring-international-affairs-88517>.
- Scelle, G. (1932). *Précis de droit des gens. Premier fascicule*. – Paris, 1932. – P. 1–69.
- Sergunin, A. & Joenniemi, P. *Paradiplomacy as a Sustainable Development Strategy: The Case of Russia's Arctic Subnational Actors*. Date unknown, P1. URL: http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publicn/eurasia_border_review/ebr_v5n2/EBR_v5n2_01.pdf
- Smith, R., & Doel, M. (2011). Questioning the Theoretical Basis of Current Global-City Research: Structures, Networks and Actor-Networks. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35, 24-39. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2010.00940.x>
- Swepston, L. (2005). Indigenous Peoples in International Law and Organisations // *International Law and Indigenous Peoples*. – Leiden-Boston. – P. 53;
- Swepston, L. (2011). Indigenous Peoples on the International Scene: A Personal Reminiscence // *Making Peoples Heard. Essays on Human Rights in Honour of Gudmundur Alfredsson*. – Leiden- Boston
- Taylor, P. J., Beaverstock, J. V., & Smith, R. G. (1999). A roster of world cities. *Cities*, 16, 445–458. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(99\)00042-6](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(99)00042-6)
- Taylor, P. J. (2005). New Political Geographies: Global Civil Society and Global Governance through World City Networks. *Political Geography*, 24(6), 703-730. <https://doi.org/10.1016/j.pol-geo.2005.01.009>
- The legal position of faderal states and their federated in international raelations*. URL: <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP07e.pdf>
- Van R. (2008). *Enslin Municipal international relations in South African local government*. URI: <http://hdl.handle.net/2263/57641>
- Voina-Motoc, I. (2006). Conceptions of Pluralism and International Law. *Select Proceedings of the European Society of International Law*, Helene Ruiz Fabri, E. Jouannet, V. Tomkiewitz, eds., Oxford and Portland, 401–429. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=1185203>
- Wouters, J. & Smet, L. D. *The legal position of faderal states and their federated in international raelations*. URL: <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP07e.pdf>

Reference

- Aaron Fishbone (2015). *A Study of the Offices of International Affairs in Europe and the USA. Municipal Foreign Affairs 2014-2015 Robert Bosch Foundation Fellow September 2015*. URL: <https://www.boschalumni.org/wp-content/uploads/2016/03/Fishbone-1.pdf>
- Arbitral award of 26 July 1875 in United States v Colombia, Recueil des Arbitrages Internationaux* (1954), III, 674.
- Baymuratov, M. O. (2006). *Mlzhnarodne pravo: Pldruchnik*. – Sumi: VTD «Unlversitetska kniga»; Odesa: «Astroprint», 424s. - S.47-49.
- Baymuratov, M. O. (2006). *Mlzhnarodne pravo: Pldruchnik*. – Sumi: VTD «Unlversitetska kniga»; Odesa: «Astroprint», 424s. - S.46

- Bellini, N. & Bramanti, A. (2008). "Sustainable Glocalization": A Framework to Analyze the International Relations of Local and Regional Governments." February 2008: P4. <http://www.certet.uni-bocconi.it/wps/wcm/connect/07fdb9004caddb932a4fbfc0f7bdc7be0/wp14.pdf?MOD=AJPERES&useDefaultText=0&useDefaultDesc=0>
- Bentham, J. *An introduction to the principles of morals and legisla.* - TloN 6 (J. Burns & H.L.A. Hart eds. 1970). Id at296.
- Butkevich, V. G., Mitsik, V. V. & Zadorozhny, O. V. (2002). *Mizhnarodne pravo. Osnovi teorYi: Pidruchnik / Za red. V. G. Butkevicha.* – K.: LibId, 2002. – 608 s. - S.293 .
- Case C-302/97 *Konle v Austria* [1999] ECR I-3099, para. 62.; Case 69/81 *Commission v Belgium* [1982] ECR 153, para. 5 ; Case C-323/96 *Commission v Belgium* [1998] ECR I-5063, paras. 40-42; Case C-326/97 *Commission v Belgium* [1998] ECR I-6107, paras. 6-7.
- Cour permanente de justice internationale. Arrêt du 27 septembre 1927. Affaire du «Lotus» // Rec. C.P.J.I. – Série A. – No 10. – P. 18.*
- Court of Justice, Case 222/83 Municipality of Differdange v Commission* [1984] ECR 2889, para. 9; Case C- 298/89 *Gibraltar v Council* [1993] ECR I-3605, para. 14; Order of 21 March 1997 in Case C-95/97 *Région Wallonne v Commission* [1997] ECR I-1787, para. 6; Case C-180.97 *Regione Toscana v Commission* [1997] ECR I-5245, paras. 6-8; Court of First Instance, Case T-214/95 *Vlaams Gewest v Commission* [1998] ECR II- 717, para. 28; Order of 16 June 1998 in Case T-238/97 *Comunidad Autónoma de Cantabria v Council* [1998] ECR II-2271, paras. 42-43.
- Dmytriiev, A. I. (2000). *Mizhnarodne publichne pravo: Navch posibnyk / A.I. Dmytriiev, V.I. Muraviov; vidp. red. Yu.S.Shemshuchenko, L.V.Huberskyi.* – K.: Yurinkom Inter, 640s.- S.102.
- Drobyshchev, E. G. (2014). Rol globalnyh setey gorodov v mirovoy politike // *Chelovek. Soobschestvo. Upravlenie*, No1. URL: http://chsu.kubsu.ru/arhiv/2014_1/2014_1_Dovbish.pdf
- Dźwigoł, H. (2003). Controlling jako instrument wspomagający zarządzanie przedsiębiorstwem w procesie zmian. *Wiadomości Górnicze*, 11, 488-495.
- Dźwigoł, H. (2004). Zmiana jako warunek restrukturyzacji przedsiębiorstwa. *Wiadomości Górnicze*, 4, 171-172.
- Dźwigoł, H. (2005). Projektowanie modelu organizacyjnego przedsiębiorstwa przyszłości. In J. Pyka (Ed.), *Nowoczesność przemysłu i usług. Współczesne koncepcje i metody zarządzania przedsiębiorstwami* (pp. 239-249). Katowice: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2010). *Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2013). *Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach XXI wieku*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 70, 93-104. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Oxford: Alpha Science International Ltd.
- Dźwigoł, H. (2016). Modelling of restructuring process. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 99, 89-106.
- Ezhevskiy, D. O. (2008). Mestnoe samoupravlenie Portugalii: vzaimodeystvie s nadnatsionalnymi strukturami // *Administrativnoe i munitsipalnoe pravo*, № 1. URL: https://www.yabloko.ru/municipal/library/Mestnoe_samoupravlenie_Portugalii_vzaimodejstvie_s_nadnatsionalnymi_strukturami

- Feldman, D. I. & Kurdyukov, G. I. (1974). *Osnovnyie tendentsii razvitiya mezhdunarodnoy pravosub'ektnosti*. – Kazan: Izdatelstvo Kazanskogo universiteta, S.14-27.
- Fishbone, A. (2015). *A Study of the Offices of International Affairs in Europe and the USA. Municipal Foreign Affairs 2014-2015 Robert Bosch Foundation Fellow September 2015*. URL: <https://www.boschalumni.org/wp-content/uploads/2016/03/Fishbone-1.pdf>
- Handley, S. (2006). *Take Your Partners: The Local Authority Handbook on International Partnerships*. LGIB International Reports Number 10. London: *Local Government International Bureau*, 2006. P4. http://lymingtontwinning.weebly.com/uploads/6/7/5/2/6752968/take_your_partners.pdf
- Hartiya evropeyskih gorodov v podderzhku ustoychivogo razvitiya, tak nazyivaemaya Olborgskaya hartiya (1994 god) i obyazatelstva, prinyatyie v Olborge (2004 god).*
- Ievropejskaia khartiia gorodov II. Manifest novoyj urbanistiki. Priniata Kongressom v khode iego 15-oj Plenarnoj sessii 29 maia 2008 g. v Strasburge*. URL: http://vap.kg/upload/file/EuropeanCharter_Cities.pdf
- Kamarovskiy, L. A. (1895). *Osnovnyie voprosyi nauki mezhdunarodnogo prava* [Tekst] / M. : Tip. O-va rasprostraneniya poleznyih knig, 166 s., s. 6.
- Katz, B. & Bradley, J. (2014). *Metropolitan Revolution*. Washington: The Brookings Institution Press.
- Konstitutsiya Avstriyskoy Respubliki ot 10 noyabrya 1920 goda* [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://worldconstitutions.ru/?p=160>
- Konventsiiia pro poriadok vyrishennia investytsiinykh sporiv mizh derzhavamy ta inozemnymy osobamy vid 1965 roku* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060
- Kovler, A. (2013). Individ kak subiekt mezhdunarodnogo prava (vozvrashchenie k diskussii // *Mezhdunarodnoe pravo*. – № 1. – S. 51.
- Kovler, A. Y. (2003). Problemy mezhdunarodnogo prava v resheniyakh Evropeyskogo suda po pravam cheloveka (mezhdunarodnaia pravosubiektnost individa i immunitet gosudarstva) // *Rossiyskij ezhehodnik mezhdunarodnogo prava*. – SPb., 2003. – S. 299-306;
- Kovler, A. Y. (2006). Mezhdunarodnaia pravosub'ektnost yndyvyda: prodolzhenye diskussyy // *Mezhdunarodnoe pravo XXI veka*. K 80-letiyu Y. Y. Lukashuka. – K.
- Kravchenko, V. V. (1973). Sovetskie organizatsii kak sub'ekty mezhdunarodnyih otnosheniy // *Sov. gosudarstvo i pravo*. – M., №5. – S. 86.
- Kuleba, D.(2010). Mlzhnarodna pravosub'ektnlst: teorlya I perspektivi // *Almanah mezhdunarodnogo prava*. - Vip.2. – C. 70-83. - S.71.
- Leyptsigskaya hartiya ob ustoychivom razvitii evropeyskih gorodov (2007 god); Territorialnaya povestka dnya Evropeyskogo Soyuza (2007 god).*
- Martens, F. F. (1904). *Sovremennoe mezhdunarodnoe pravo tsivilizovannyih narodov* [Tekst] : v 2 t. / F. F. Martens. – 5-e izd., dop. i ispr. – SPb. : Tip. A. Benke, – T. 1. – 468 s. – S. 238-239.
- Mezhdunarodnoe pravo* (1995). Uchebnik / Otv.red. Yu.M. Kolosov, V.I. Kuznetsov. – M.: Mezhdunar. otnosheniya, 1995. – S. 57.
- Mezhdunarodnoe pravo* (1982). Uchebnik / Pod red. G.I. Tunkina. – M.: Yurid.lit., S.81.
- Mihaylovskiy, A. (1917). *Verhovenstvo chelovechestva i mezhdunarodnyiy parlament* [Tekst] / Orel : Elektr. tip. M. L. Mirkina, 68 s., s. 5-6, 12.
- Mlzhnarodne publchne pravo* (2012). Pldruchnik / [V.M. Repetskiy]; za red. prof. V.M.Koretskogo; Lvlv.nats.un-t Im..Ivana Franka, f-t mlzhnar. Vidnosin. – 2-e vid., ster. – K.: Znannya. – 473 s.
- Miśkiewicz, R. (2018). The Importance of Knowledge Transfer on the Energy Market. *Polityka Energetyczna*, 21(2), 49-62. <http://dx.doi.org/10.24425%2F122774>

- Miśkiewicz, R. (2016). Problem oceny struktur organizacyjnych w kontekście ich podobieństwa [Assessing the Problem of Organisational Structures in the Context of Their Similarities]. *Organizacja i Zarządzanie: kwartalnik naukowy*, 1, 83-99. [in Polish]
- Miśkiewicz, R. (2009). Wykorzystanie podobieństwa struktur organizacyjnych w procesie przekształcania organizacji przedsiębiorstw [The Utilization of Organizations Structure Similarity in a Process of Company Organization Transformation Process]. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 1(12), 77-87. [in Polish]
- Muggah, R. (2016). *Eugene Zapata-Garesche How cities are rewiring international affairs*. 03 August 2016. URL: <https://www.devex.com/news/how-cities-are-rewiring-international-affairs-88517>.
- Modzhoryan, L. A. (1958). *Sub'ekty mezhdunarodnogo prava*. Gos. izd. yurid. literatury, Moskva, 157 s.
- Osnovnoy zakon Federativnoy Respubliki Germanii, 23 maya 1949* [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: https://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&object=translation&l=ru
- Pohorilko, V. F. & Fedorenko, V. L. (2012). *Konstytutsiine pravo Ukrainy: Pidruchnyk / za zah. Red. V. L. Fedorenka*. – 4-e vyd., pererob. I doopr.; peredmova prof. V. M. Shapovala. – K., 727 s.
- Pokrovskiy, P. A. (1912). *K voprosu o subiektakh mezhdunarodnogo prava* [Tekst] // Otdelnyy ottisk iz «Izvestij Ministerstva Inostrannykh Del». 1912. Kn. 6. – SPb. : Typ. V. Kirshbauma, 34 s.
- Popov, E. S. (2015). Institut gorodov pobratimov v mezhdunarodnykh otnosheniyah ATR na primere goroda Vladivostoka // *Mezhdunarodnyy zhurnal prikladnykh i fundamentalnykh issledovaniy*. – № 8 (chast 2) – S. 390-393. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=7108>
- Petrzhitskiy, L. I. (1910). *Teoriya prava i gosudarstva v svyazi s teoriyei npravstvennosti v 2t. / 2-e izd.* – SPb.. T.2. – s. 319-758
- Pravo mezhdunarodnykh organizatsiy* (2014). Uchebnik dla bakalavriata i magistratury / pod red. A. H. Abashidze. – M. : Izdatelstvo Yurait, 687 s. – S. 347-355. URL: http://urss.ru/PDF/add_ru/185876-1.pdf
- Rezolyutsiya S-25/2 – Deklaratsiya o gorodah i drugih naselennykh punktakh v novom tyisyacheletii* (2001). OON.; *Rezolyutsiya 21/3 o rukovodnykh printsipakh detsentralizatsii i ukreplenii mestnykh organov vlasti* (2007 god), OON-HABITAT.
- Rol mestnykh organov vlasti v pooschrenii i zaschite prav cheloveka – itogovyy doklad Konsultativnogo komiteta Soveta po pravam cheloveka*. Doklad na tridtsatoy sessii Soveta po pravam Cheloveka Generalnoy Assamblei Organizatsii Ob'edinennykh Natsiy. 7 avgusta 2015 g. / A/ HRC/30/49. – p. 12. – S. 3.
- Sayamov, Y. *Diplomatiya gorodov // Mezhdunarodnaya zhizn*, № 9 – s. 129-145. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1574>
- Scelle, G. (1932). *Précis de droit des gens. Premier fascicule*. – Paris, P. 1–69.
- Sergunin, A. & Joenniemi, P. *Paradiplomacy as a Sustainable Development Strategy: The Case of Russia's Arctic Subnational Actors*. Date unknown, P1. URL: http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publicn/eurasia_border_review/ebr_v5n2/EBR_v5n2_01.pdf
- Shapovalova, N. N. (2004). *Mezhdunarodnoe pravo / Moskovskaya finansovopromyishlennaya akademiya*. – M., 120 s.
- Shchiptsov, O. A, Antselevych, H. O. & Vysotskiy, O. F. (1995). *Suchasne mizhnarodne morske pravo i praktyka yoho zastosuvannya Ukrainoiu: Naukove vydannia*. – K.: „Naukova dumka”, 342 s. – S.328..

- Shurshalov, V. M. (1971). *Mezhdunarodnyie pravootnosheniya*. – M.: Mezhdunarodnyie otnosheniya, 240 s. – S.56.
- Smith, R., & Doel, M. (2011). Questioning the Theoretical Basis of Current Global-City Research: Structures, Networks and Actor-Networks. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35, 24-39. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2010.00940.x>
- Statti Uhody Mizhnarodnoho valiutnoho fondu vid 22.07.1944* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_921/page.
- Swepston, L. (2005). Indigenous Peoples in International Law and Organisations // *International Law and Indigenous Peoples*. – Leiden-Boston. – P. 53
- Swepston, L. (2011). Indigenous Peoples on the International Scene: A Personal Reminiscence // *Making Peoples Heard. Essays on Human Rights in Honour of Gudmundur Alfredsson*. – Leiden- Boston.
- Taylor, P. J., Beaverstock, J. V., & Smith, R. G. (1999). A roster of world cities. *Cities*, 16, 445–458. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(99\)00042-6](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(99)00042-6)
- Taylor, P. J. (2005). New Political Geographies: Global Civil Society and Global Governance through World City Networks. *Political Geography*, 24(6), 703-730. <https://doi.org/10.1016/j.pol-geo.2005.01.009>
- Tarasov, O. V. (2014). *Problema subiekta v mlzhnarodnomu publchnomu pravl* [Tekst]: dis. ... dokt. jurid. nauk: 12.00.11 / Natsionalniy yuridichniy unversitet Imeni Yaroslava Mudrogo. – Harklv, S. 215.
- Tarasov, O. V. (2010). Personotsentrizm yak metod mlzhnarodno-pravovoYi personologiyi [Tekst] // *Problemi zakonnosti*. – Vip. 110. – S. 166–172.
- Telipko, V. E. & Ovcharenko, A. S. (2010). *Mizhnarodne publichne pravo: Navch. posib.* / Za zah. red. Telipko V. E. – K.: Tsentri uchbovoi literatury, 608 c. – S.71.
- The legal position of faderal states and their federated in international raelations*. URL: <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP07e.pdf>
- Timchenko, L. D. & Kononenko, V. P. (2012). *Mlzhnarodne pravo*. Navchalniy poslbnik. – K.: Znan-nya, 631c.
- Uhoda pro zasnuvannia Yevropeiskoho banku rekonstruksii ta rozvytku vid 25.05.1990* // Rezhym dostupu – [Elektronnyi resurs]: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_062
- Van R. (2008). *Enslin Municipal international relations in South African local government*. URI: <http://hdl.handle.net/2263/57641>
- Voina-Motoc, I. (2006). Conceptions of Pluralism and International Law. *Select Proceedings of the European Society of International Law*, Helene Ruiz Fabri, E. Jouannet, V. Tomkiewitz, eds., Oxford and Portland, 401–429. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=1185203>
- Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia, Rada yevtory 15 zhovtnia 1985 roku*, m. Strasburh. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
- Wouters, J. & Smet, L. D. *The legal position of faderal states and their federated in international raelations*. URL: <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP07e.pdf>
- Z privtannya Generalnogo sekretarya OON K. Annana III MlzhnarodnoYi konferentsiyi mlst svltu*, Moskva, 2004. Div: Sayamov Yuriy, *Diplomatiya gorodov* // *Mezhdunarodnaya zhizn*, № 9 - c. 129-145. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1574>

Received: 29.09.2018

Accepted: 26.03.2019

Published: 30.04.2019